

СТАНОВИЩЕ

по процедура за защита на дисертационен труд на тема
"Власт и идеология в Ранната новоасирийска империя (934–745 г. пр.Хр.)"
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

от

кандидат: **Зозан Мехмет Тархан,**

Научна област: **2. Хуманитарни науки**

Професионално направление: **2.2. История и археология**

Докторска програма: „**Стара история**“ - **Стара история**, катедра „Стара история,
тракология и средновековна история“

Научен ръководител: **проф. д-р дин Диляна Ботева**

Становището е изготвено от:

проф. д-р дин Калин Стойнев Порожанов – преподавател по Стара история и Тракология в Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград и Центъра по тракология „Проф. Ал. Фол“ на ИБЦТ при БАН – София, член на научното жури със заповед № РД 38-562/ 26.11.2021 г. на Ректора на СУ

Трудът се състои от общо 342 с., организирани така: Заглавна страница, Съдържание и Благодарности (I-V), последвани от Въведение и четири раздела: I. Извори; II. Исторически очерк...; III. Властта в Ранната новоасирийска империя...; IV. Идеологията в Ранната новоасирийска империя...; Заключение, Библиография (от 1 до 297 с.). След тях идва Приложение (от 298 до 336 с.).

Докторантката Зозан Тархан, освен следването си в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където придобива бакалавърска (по Археология) и две магистърски степени (по Антична история и по Археология), неколkokратно е специализирала в престижни университети и школи в чужбина, нещо, което я е направило добре подготвен учен в определена област на Старата история – асириологията.

Във **Въведението**, освен сериозните **Мотиви** и комплексната научна историческа **Методология/Методика**, включваща филологическа, археологическа и текст-критична интерпретация на изворите, се представят **Целите** и **Задачите** на изследването. Те се заключават главно в разкриване на политическата история и царската идеология, както и взаимовлиянието между двете. Тук, като необходима историографска основа, добре стои обзорът на основните проучвания по темата.

Раздел I. Извори (9-24 с.) основателно е разделен на две части: Глава 1. Писмени извори и Глава 2. Археологически и иконографски извори.

В Глава 1 се представят корпусните издания на писмените извори – надписи, списъци, хроники, ритуални и култови текстове, литературни текстове, които са основа за работата по темата на дисертацията. **Авторката прави това компетентно и аналитично.**

В Глава 2 дисертантката ни запознава с обобщена информация за археологическите и иконографски извори. Иконографските – са преди всичко релефи с образни сцени, а археологическите – са свързани с дворцовата строителна дейност на царете. Те се използват активно по-нататък в текста при изследването и развиването на проблематиката в III и IV раздел.

Раздел II. Исторически очерк за Асирия преди Новоасирийската епоха – някои наблюдения върху развитието на асирийската царска власт и идеология (25-41 с.) е базова за същинската работа в III и IV раздел. Тя се представя с две глави. **Първата** – обхваща Староасирийската епоха (2004-1736 г.), със специално внимание към основополагащата роля на Шамши-Адад I (ок. 1809 – 1776 г.) за превръщането на града-държава Ашур в териториална раннокласова държава, а **втората** – Средноасирийската епоха (1353-935 г.), с възстановителя на държавата Ашур-убаллит I (1353–1318 г.) и неговите наследници Салманасар I (1263–1234 г.), Тукулти-Нинурта I (1233–1197 г.), а по-късно и Тиглат-паласар I (1114–1076 г.). **Всъщност, тук авторката успешно проследява генезиса и ранната проява на явления във външната експанзионистична политика и царската идеология, които ще станат правило при разцвета на Ранната новоасирийска империя.**

Раздел III. Властта в Ранната новоасирийска империя (42-193 с.) се състои от 9 глави. Той е същностен в изследването. **В първите 8 глави** са представени 10 новоасирийски владетеля: Ашур-дан II (934–912 г.), Адад-нерари II (911–891 г.), Тукулти-Нинурта II (890–884 г.), Ашурназирпал II (883–859 г.), Салманасар III (858–824 г.), Шамши-Адад V (823–811 г.), Адад-нерари III (810–783 г.), Салманасар IV (782–773 г.), Ашур-дан III (772–755 г.) и Ашур-нерари V (754–745 г.). **Въз основа на детайлно и несъмнено приносно анализиране на наличните извори от Зозан Тархан са реконструирани, както последователностите на събитията, така и маршрутите на техните военни кампании, а така също и на тяхната строителна дейност, с което раннокласовата държава Асирия се представя като успешно развила се империя в Западна Азия.**

В девета глава са проследени основни **Институции и длъжности** в Ранната новоасирийска империя и е очертана ролята им във функционирането

на държавния апарат. Това са: **дворецът, армията, управите** на (области, градове, села) и **храмовете**.

Раздел IV. Идеологията в Ранната новоасирийска империя (194-264 с.) се съставя от 6 глави. И този раздел е същностен за изследването.

В първа глава **Що е то (асирийска) идеология?**, на фона на различни гледища, се аргументира авторската представа за идеология – в случая, свързана с царете на Асирия, в основата на която стои религията.

Втора глава **Царят, избран от боговете** развива виждането за асирийска идеология, която се изразява в представата, че царят е избран и поставен от боговете, за да изпълнява тяхната воля. Средство за това са *титулатурата и епитетите, призивът към властта, и най-вече коронационният ритуал*, в който Зозан Тархан аргументира свое приносно виждане, което се изразява в това, че церемонията по интронизацията е провеждана в нулевата година, както и, че е препотвърждавана всяка следваща година.

Трета глава **Ролята на царя като жрец** разглежда действителните функции на царя като върховен жрец, добре отразени в анализирани писмени текстове и наблюдавани в конкретни иконографски сцени. Тук, чрез проявленията на царя-жрец, се демонстрира как религията изпълнява отлично своята роля в идеологията.

Четвърта глава **Царят като завоевател. Имперската мисия** застъпва виждането, че завоеванията на царете са осмислени и представяни като възложени от боговете. В този контекст авторката аргументирано защитава тезата за имперската същност на Ранната новоасирийска държава, т.е. **империя**.

Пета глава **Царят, нямащ равни** продължава идеологическата подкрепа за изключителността на царя като върховен и покровителстван избранник от боговете.

Шеста глава **Персоналният дворец и иконографските извори като маркери за царската власт** се основава на археологически и иконографски извори. Археологическите – царските дворци демонстрират силата и величието на царската имперска власт, а иконографските – допълват това с идеологическа обосновка.

Заклучение-то (265-277 с.) успешно резюмира постигнатото в същностните по съдържанието си III и IV раздели на дисертацията.

Библиография-та (278-297 с.) е значителна и значимо представя историографската основа при разработването на труда.

Приложение-то (298-336 с.) се състои от **Речник на понятията** (с титли и длъжности, както и стандартен месопотамски календар); **Таблица**; **Карти**; **Планове**; **Изображения**. То е много полезно с максимално добро онагледяване на текстуалния анализ и синтез, като несъмнено трябва да се приема за неразделна част от труда.

Текстът на дисертацията е **написан много професионално**, но в него има технически грешки (пропуснати букви, разместени срички и др. подобни), които е редно да се отстранят.

В труда **няма плагиатство**.

Авторефератът отговаря на изискванията. Приемам и одобрявам **изброените в него приноси**.

Авторката има **достатъчно публикации** по темата на дисертацията – 2 издадени и 2 – под печат.

На този фон и като обобщение ще изброя още особено **важни достойнства и постижения** в дисертацията на **Зозан Тархан**:

-авторката постига **успешно четене, познаване и собствено интерпретиране на различните видове извори: основно писмени, но и общо казано – археологически, вкл. и иконографските**.

- това ѝ помага **обстойно да представя и критично да използва и историографията по темата**. Докторантката уверено коментира мненията в науката по различни проблеми на разглежданата тема, **като винаги търси основания да подкрепи наличните становища или да аргументира свое виждане**;

-историята на **Ранната новоасирийска империя** се представя от дисертантката не само като част от Старата история на Месопотамия, но и като станала **неразделна част от Старата история на Източното Средиземноморие и Западна Азия – обединила в едно цяло обществата и народите от бреговете на Средиземно море до Иранското плато, вкл. Бих казал, че това е провидяна вид ранна глобализация, която ще стане пример-образец за подражание за следващите империи през Античността: Нововавилонска, Персийска и т.н.**

-изключително разумното обяснение, отбелязано неколкократно в текста, че **войните на Асирия** не са само за плячка, завладяване на територии и население, а са за **владеење на важните, за тази част на света, търговски пътища и източници на суровини**, сред които ще подчертая, са особено важни **металите**. Именно това е една от причините асирийската армия да е първата

най-модернизирана и успешна имперска армия, по това време, в тази част от Историята на Стария свят.

-в този контекст стои и **въпросът с асирийската идеология**, която има не само своите религиозни основи като **царска идеология**, но обосновава **имперското поведение на царете на държавата Асирия за завладяване на територии и население**, която без съмнение хронологически се явява **първата империя на „новото време“**, от **първите векове на I хил. пр.Хр.**

В заключение. Представеният и коментиран тук текст на дисертацията илюстрира много добро познаване и текст-критично боравене с изворите и историографията от Зозан Тархан, при което извършените от нея анализи и синтези дават основания за нови и приносни изводи, с което тази дисертация безспорно и **приносно** се вписва в науката асириология като част от Старата история.

Въз основа на гореизложеното, **препоръчвам** на научното жури **да присъди** на Зозан Мехмет Тархан образователната и научна степен **„доктор“** в научната област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология“.

Изготвил становището:
16.12.2021 г.
гр. София

Калин Порожанов

